

МАНУЇЛОВА КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного та європейського права,
кандидат юридичних наук, доцент*

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ВЗАЄМОДІЯ З МІЖНАРОДНИМ ГУМАНІТАРНИМ ПРАВОМ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

За останнє десятиріччя світ зіштовхувався з жорстокими військовими конфліктами, які забрали життя мільйонів цивільних осіб. Під час збройних конфліктів мають місце серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного захисту прав людини. На жаль більшість з цих порушень ми можемо спостерігати зараз, у війні яку розпочала Російська Федерація 24 лютого 2022 року проти України. На протязі багатьох років було укладено велику кількість міжнародних договорів, які спрямовані на захист осіб, як в мирний час, так і під час збройних конфліктів. В сьогодинішніх реаліях, дані норми не захищають права цивільних та військових осіб під час війни та в повній мірі не забезпечують їх від свавілля авторитарних режимів. Порушення цих правил можна кваліфікувати як акти геноциду, військові злочини та злочини проти людяності.

Під час виступу у Раді з прав людини у 2016 році верховний комісар ООН з прав людини Зейд Раад аль-Хусейн сказав: «Військові дії не повинні скасовувати основні зобов'язання міжнародного права в галузі прав людини. Під час збройного конфлікту чи окупації додатковий захист забезпечує спеціальне зведення правових норм – міжнародне гуманітарне право, яке захищає як права тих, хто бере участь у конфлікті, так і цивільних осіб, хворих та поранених, а також тих, хто склав зброю» [1].

Міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право мають на меті одну загальну ціль, це – забезпечення гідності всіх осіб та гуманність по відношенню до них. Здебільшого МГП застосовувалося лише під час війни між державами, МППЛ було створено задля захисту людей в мирний час, але зараз ситуація змінилась та відбувається все більше взаємопроникнення норм міжнародного гуманітарного права та норм міжнародного права прав людини. Норми МППЛ все частіше почали застосовуватися під час збройних конфліктів, а регіональні механізми з захисту прав людини все більше й більше звертаються до правил ведення збройних конфліктів при оцінці того, чи мало місце порушення норм міжнародного права прав людини [2, с. 7–8].

Незалежно від того чи мирний час, чи військовий, норми міжнародного права захисту прав людини в силу своєї природи продовжують застосовуватися в обох випадках, так як вони стосуються людей та їх прав. Проте необхідно враховувати відмінні риси військового часу, так

як не можливо в повній мірі забезпечувати всі права, наприклад, як право на життя. Однак коли є порушення, то постає питання, які були порушені права людини, чи норми міжнародного гуманітарного права. І тут також є відмінність, у випадку збройного конфлікту першочергова увага приділяється міжнародному гуманітарному праву, але зрозуміло, що потрібно враховувати характер того, чи іншого права, тому що міжнародне гуманітарне право традиційно застосовується під час збройного конфлікту і в першу чергу повинні бути застосовані саме його норми та положення, а вже потім звертатись до міжнародного права прав людини.

Комітет з прав людини у Загальному коментарі № 36 2018 року вказав на те, що міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право доповнюють один одного. Так, п. 64 Загального коментаря № 38 з приводу статті 6. Право на життя Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року було зазначено: «Як і решта Пакту, стаття 6 продовжує застосовуватись і у ситуаціях збройного конфлікту, щодо яких застосовуються норми міжнародного гуманітарного права, в тому числі і щодо ведення військових дій. Хоча норми міжнародного гуманітарного права можуть мати значення для тлумачення та застосування статті 6, коли ситуація вимагає їх застосування, обидві сфери права є взаємодоповнюючими, а не взаємовиключними» [3, с. 7–8].

Застосування двох правових режимів називають одночасним застосуванням або подвійною застосовністю. У контексті міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права це означає, що обидва правові режими застосовні під час збройного конфлікту. Це одночасне застосування слід розглядати в контексті принципу *lex specialis*, а також у контексті процедури відступів від поваги до деяких прав людини.

Водночас у деяких виняткових випадках міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право можуть пропонувати рішення, які суперечать один одному. Так, наприклад, у міжнародному праві прав людини та міжнародному гуманітарному праві по-різному регулюється рівень можливого застосування смертоносної сили щодо будь-якої особи. Тому міжнародне право передбачило цілу низку механізмів юридичного тлумачення, які покликані допомогти вирішити, яким чином слід поєднати дві, мабуть, конфліктуючі між собою норми і, якщо це неможливо, яка з них матиме переважну силу.

Одним з таких механізмів є так званий принцип *lex specialis derogat legi generali*, відповідно до якого у разі колізії норм конкретніша норма має переважну силу над загальною нормою. Однак можна використувувати й інші механізми, наприклад принцип *lex posterior derogat legi priori* або принцип відповідності тлумачення, для визначення того, яким чином застосувати дві, мабуть, конфліктуючі між собою норми в конкретній ситуації або, якщо це необхідно, якій із цих двох норм слід віддати перевагу.

Отже, у випадку збройних конфліктів, можна зробити висновок, що незалежно на відмінності в регулюванні норм міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права, вони доповнюють та зміцнюють один одного. Права людини мають бути захищені в рівній мірі незалежно від мирного часу, чи збройного конфлікту і необхідно, що б міжнародне право прав людини продовжувало діяти в ситуаціях збройного конфлікту з урахуванням тих випадків, коли міжнародне гуманітарне право застосовується як *lex specialis*.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй. Електронний ресурс: <https://news.un.org/ru/story/2016/02/1280961>
2. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навчальний посібник. К. : Видавництво «ФОРМ» Голембовська О. О., Київ, 2018. 208 с.
3. Human Rights Committee General Comment No. 36 (2018) on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life. Advance unedited version CCPR/C/GC/36, 30 October 2018. URL: [https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared %20Documents/1_Global/CCPR_GC_36_8785_E.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/1_Global/CCPR_GC_36_8785_E.pdf)

Ключові слова: права людини, міжнародний захист прав людини, міжнародне гуманітарне право, збройний конфлікт, міжнародний договір.

Key words: human rights, international protection of human rights, international humanitarian law, armed conflict, international treaty.

КРИВОЛАПОВ БОГДАН МИХАЙЛОВИЧ

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародного приватного права Навчально-наукового
Інституту міжнародних відносин, кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

1. Захист культурних цінностей під час збройних конфліктів сьогодні є вкрай актуальним для України. Агресія Російської Федерації створила багато проблем, пов'язаних із розкраданням, привласненням культурних цінностей, знищенням пам'яток культури.

2. Дослідженням проблеми захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів займалися такі представники вітчизняної науки міжнародного права як В. Акуленко, М. Богуславський, К. Бусол, Д. Коваль і ряд інших науковців.

3. Основним міжнародно-правовим документом, який регулює захист культурних цінностей під час збройних конфліктів є Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного